

IWONA KRUPECKA

IDEA EUROPY

Eugeniusz Górski *Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii* Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2013, 251 stron.

Każdy, kto postanowi choć pobieżnie zapoznać się z filozofią hiszpańską, napotka zadziwiające z początku sformułowanie: „problem Hiszpanii”, które dla wielu myślicieli z tego kręgu stało się wręcz ośrodkiem ich refleksji. „Dwie Hiszpanie” – ta proeuropejska, z aspiracjami do modernizacji i włączenia się w nurt nowoczesnych przemian na polu intelektualnym i światopoglądowym, i ta tradycjonalistyczna, z jej surową religijnością, mistycyzmem, skonfrontowana ze światem, który w pędzie ku przyszłości zapomniał o niezmiennych wartościach – są stałym tematem dwudziestowiecznej filozofii hiszpańskiej. Wystarczy wspomnieć o dwóch jej „gigantach”: Unamuno z jego słynnym stwierdzeniem „boli mnie Hiszpania” i Ortedze y Gassecie, który określał ją jako zwichrowany byt „bez kręgosłupa”. Z Europą czy przeciw niej? – to niejednokrotnie w ten sposób formułowano pytanie o Hiszpanię, jednocześnie stawiając zagadnienie jej własnej natury.

Książka Eugeniusza Górskiego stanowi syntetyczne, by nie powiedzieć – encyklopedyczne, przedstawienie zagadnienia relacji Hiszpania – Europa. Temat ten niemal z koniecznością poruszany jest w polskich opracowaniach myśli poszczególnych filozofów hiszpań-

skich¹, wówczas zawężany jest do interesującego autorów okresu lub aspektu bądź też pojawia się w ramach tomów poświęconych historii i kulturze Hiszpanii², wtedy jednak rys filozoficzny niejednokrotnie schodzi na dalszy plan, tymczasem *Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii* łączy te dwie perspektywy. Niewątpliwą zaletą książki jest prezentacja omawianej problematyki w szerokiej perspektywie czasowej – od podboju Półwyspu Iberyjskiego przez Rzymian, przez mozaikową strukturę Hiszpanii średniowiecznej, gdzie współistniały kultury chrześcijańska, żydowska i arabska, przez zmagania ze zmieniającym się światem nowożytnym, aż po dzieje najnowsze. Co istotne, rys historyczny nie tylko nie dominuje nad problematyką współczesną, ale zostaje ukazany jako jej tło, z którego wyłaniają się (wprost lub poprzez negację, nieraz radykalną, tego, co jest uznawane za tradycyjne lub typowe dla tzw. mentalności narodowej) postawy aktualnie przyjmowane przez hiszpańskich polityków, społeczeństwo, filozofów.

Autor ujmuje swój zamiar wprost jako popularyzatorski³ i to właśnie zadanie jego książka spełnia bardzo dobrze. W sytuacji, gdy kultura filozoficzna Hiszpanii jest w polskich badaniach historyczno-filozoficznych marginalizowana i zajmuje pozycję peryferyjną (podobnie zresztą jak filozofia polska czy rosyjska), gdy filozofowie hiszpańscy – z bardzo rzadkimi wyjątkami, jak na przykład Francisco Suárez czy Ortega y Gasset – nie zajmują miejsca w „historiach filozofii”, pozwalających bez poszukiwania oryginalnych źródeł czy zagranicznych opracowań z grubsza zorientować się w najważniejszych ich osiągnięciach, tego rodzaju syntetyczne opracowanie niebywale

¹ Dotyczy to zwłaszcza Ortegi y Gasset (zob. np. E. Górski *José Ortega y Gasset i kryzys ideologii hiszpańskiej* Wrocław 1982; K. Polit *Kryzys cywilizacji Zachodu w myśli José Ortegi y Gasset* Lublin 2005) oraz Miguela de Unamuno (zob. np. E. Górski *Hiszpańska refleksja egzystencjalna. Studium filozofii i myśli politycznej Miguela de Unamuno* Wrocław 1979) czy tzw. Pokolenia '98 (zob. np. A. Komorowski „Pokolenie '98”. *Niektóre problemy racjonalizacji kłęski* „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej” 1974 nr 20; I. Krupecka *Don Kichote w krainie filozofów. O kichotyźmie Pokolenia '98 jako poszukiwaniu nowoczesnej formuły podmiotowości* Toruń 2012).

² Np. *Studia polsko-hiszpańskie. Wiek XVIII* J. Kieniewicz (red.) Warszawa 2000; tom „Estudios Hispánicos” (XI 2003) pt. *España en Europa. Historia, contactos, viajes* P. Sawicki (red.).

³ Jak pisze Górski: „ogólnoinformacyjny i raczej tylko popularnonaukowy”. E. Górski *Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii* Warszawa 2013 s. 152–153.

zyskuje na znaczeniu. I to nie tylko dlatego, że służy „sprawie” historii filozofii hiszpańskiej, ją bowiem popularyzuje, ale dlatego, iż równie dobrze służy „sprawie” historii filozofii w ogóle, która dzięki takim przedsięwzięciom w szczególny sposób się decentralizuje. Krótko mówiąc, gdy czytelnikowi ogólnie zainteresowanemu historią filozofii udostępni się publikacje ukazujące myśl „peryferyjną” w sposób przystępny, być może bardzo skrótowy, lecz uchwytujący najważniejsze jej rysy czy idee, wówczas okazuje się ona znacznie mniej marginalna, niż na początku sądzono, i znacznie bardziej europejska, niż wydawało się nawet jej twórcom.

Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii składa się z trzech części: pierwszej, poświęconej relacji Europa – Hiszpania, drugiej, prezentującej myśl przedstawicieli głównych szkół postortegiańskiej filozofii hiszpańskiej w XX wieku, oraz trzeciej, rysującej panoramę tzw. filozofii postmodernistycznej w Hiszpanii oraz przemian, jakie w niej zachodziły w samej końcówce XX wieku i na początku wieku XXI. Dla całej książki charakterystyczne jest uwypuklenie problematyki społeczno-politycznej, przy czym poszczególne koncepcje omawiane są na tle przemian, jakim podlegało społeczeństwo hiszpańskie, ze szczególnym uwzględnieniem procesu demokratyzacji po obaleniu reżimu frankistowskiego. Wiele miejsca poświęcono analizie decyzji wyborczych, ich uwarunkowań tak w obrębie materialnym, jak i ideologicznym, a wreszcie związkom konkretnych koncepcji filozoficznych ze zmieniającą się sytuacją polityczną. Trudno byłoby wskazać książkę poświęconą filozofii, która jednocześnie gromadziłaby równie potężną dawkę informacji z zakresu ogólnie pojętych przemian społecznych. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, iż autor uwzględnił w swojej prezentacji nie tylko poglądy filozofów akademickich lub z instytucjami naukowymi choćby powiązanych, lecz również ideologów i reprezentantów różnorodnych frakcji politycznych, którzy aktywnie działali na arenie publicznej w Hiszpanii i niekiedy odgrywali niebagatelną rolę w określaniu kierunku jej rozwoju i pozycji zajmowanej w relacjach międzynarodowych.

W pierwszej części książki omówienie koncepcji filozoficznych podporządkowane zostało zagadnieniu relacji Hiszpanii do Europy, tam też autor przedstawił takich „klasyków”, jak konserwatyści (Jaime Balmes, Donoso Cortés), Pokolenie ‘98 czy Ortega y Gasset. Części druga i trzecia stanowią prezentację poglądów filozofów zgrupowanych w szkołach madryckiej, barcelońskiej, działających na emigracji

lub – w odniesieniu do dziejów najnowszych – tzw. postmodernistów, na pierwszy plan wysuwa się właśnie ładunek intelektualny, a całość podporządkowana zostaje celowi popularyzatorskiemu. Tak jak każdej innej próbie syntetycznego zarysowania panoramy myśli w danym kręgu kulturowym, również i tej książce można by zarzucić upraszczanie pewnych stanowisk, sprowadzanie ich do wspólnego mianownika, pomijanie postaci, które ktoś inny uznać mógłby za kluczowe (Eugeniusz Górski nie rozwodzi się na przykład szczególnie nad rolą krauzyzmu i Institución Libre de Enseñanza, nie rozwija wątku całej grupy „europeizatorów” przełomu XIX i XX wieku itp.), nie dość precyzyjne wyluszczenie treści koncepcji. Zarzut taki równie łatwo postawić, jak i odeprzeć, w ten mianowicie sposób, iż tego typu mapa filozoficzna, z zamierzenia stanowiąca rodzaj kompendium, przewodnika, który może posłużyć za punkt wyjścia do ewentualnych dalszych poszukiwań, inna niż upraszczająca być nie może, wówczas bowiem zatraciłaby swój popularnonaukowy charakter.

Z tej perspektywy na szczególne uznanie zasługuje ostatnia część książki, gdzie uporządkowana została najnowsza myśl hiszpańska. O ile dzieło i postać Fernanda Savatera są stosunkowo dobrze znane polskiemu czytelnikowi, o tyle tacy filozofowie jak Eugenio Trias, Xavier Rupert de Ventós czy Rafel Argullol, a zwłaszcza hiszpańska myśl feministyczna, nie zajmują już tak poczesnego miejsca, choć nie brak im oryginalności i z pewnością włączają się do głównego nurtu filozofii europejskiej. Być może te partie książki najlepiej potraktować jak swoisty katalog postaci, którym warto się z bliska na własną rękę przyjrzeć (koncepcje te zostały bowiem przedstawione w sposób bardzo ogólny i jedynie z grubsza przybliżający), a także nieocenione źródło wskazówek bibliograficznych. Czytelnik, który poszukuje dogłębnej analizy treści filozoficznych lub sążnistych streszczeń dzieł, z pewnością będzie zawiedziony. Również ten, kto oczekiwałby jakiejś formuły „myślenia po hiszpańsku”, wizji specyfiki filozofii hiszpańskiej⁴ czy próby jej uporządkowania wedle jakiegoś „dziejowego” klucza, tego rodzaju uogólnień tam nie znajdzie. Wydaje się jednak, że Eugeniusz Górski wykonał w tym wypadku trochę niewdzięczną pracę skatalogowania tego, co do tej pory pozostawało rozproszone⁵.

⁴ Zob. np. M. Jagłowski *Specyficzne cechy filozofii hiszpańskiej* „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2002 Vol. XXVII nr 10.

⁵ Powstał szereg interesujących monografii, które polscy historycy filozofii poświęcili poszczególnym postaciom. Zob. np. książki M. Jagłowskiego poświęcone

Zyskiem jest uporządkowanie i przybliżenie obrazu filozofii hiszpańskiej polskiemu czytelnikowi (i to nie tylko temu, który chce zagłębiać się w niuanse jakiejś koncepcji), stratą – schematyczność, to jest bowiem zasada rządząca wszystkimi katalogami.

Iwona Krupecka – e-mail: eik@iphils.uj.edu.pl